

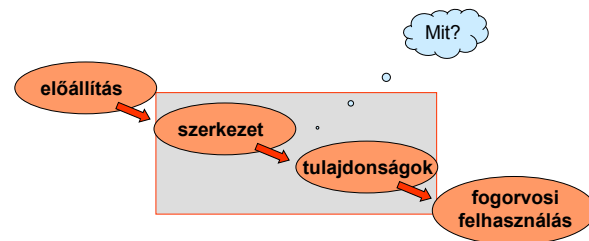

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

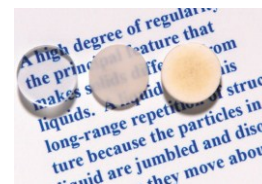
Bevezető

Miért?

1

Például:

mind: Al_2O_3 !

2

okt. hét	dátum	téma
1	09.12.	Anyagszerkezeti alapok. Atomai kölcsönhatások, kötések. Sokatomos rendszerek. Gázok. A hőmérséklet
2	09.19.	Folyadékok, szilárd anyagok, folyadékkristályok
3	09.26.	Kohézió, adhézió, határfelületi jelenségek. Fázis, fázisdiagram, fázisátalakulások
4	10.03.	Szerkezetvizsgálati (diffrakciós, mikroszkópiai, spektroszkópiai) módszerek
5	10.10.	Anyagsaládok: fémek, ötvözetek
6	10.17.	Anyagsaládok: kerámiák, polimerek, kompozitok
7	10.24.	Anyagok mechanikai és egyéb tulajdonságai. Mechanikai tulajdonságok 1. – A rugalmas viselkedés
8	10.31.	Mechanikai tulajdonságok 2. – A képlékeny viselkedés, keménység
9	11.07.	Mechanikai tulajdonságok 3. – Reológiai tulajdonságok, viszkoelaszicitás
10	11.14.	Hőtani és elektromos tulajdonságok
11	11.21.	Optikai tulajdonságok. Fogászati anyagok tulajdonságainak összehasonlítása, értelmezése a szerkezet alapján
12	11.28.	Biomechanikai alapok Biológiai szövetek szerkezete, mechanikai és egyéb tulajdonságai
13	12.05.	Implantológia fizikai alapjai (vendégelőadó: Dr. Szűcs Attila egy. docens)
14	12.12.	Fogszabályozás fizikai alapjai (vendégelőadó: Dr. Fábrián Gábor egy. docens)

Hogyan?

3

„Mondd, és én elfelejtem.
Mutasd meg, és én eszembe vésem.
Hadd, hogy tegyem, és én megértem.”

(Kon-fu-ce)

The most exciting phrase to hear in science, the one that heralds new discoveries, is not 'Eureka!' (I found it!), but 'That's funny...'

(Isaac Asimov)

4

Egyéb hasznos tudnivalók

- Tölgyesi Ferenc egy. docens (ferenc.tolgyesi@eok.sote.hu) Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet
- Intézeti honlap: <http://biofiz.sote.hu>
- max 3 hiányzás!
- Tölgyesi, Derka, Módos: Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai, elektronikus tankönyv, www.tankonyvtar.hu
- Egyéb ajánlott irodalom:
  - W.D. Callister: Materials Science and Engineering. An Introduction (7th ed.), Wiley&Sons, 2007
  - K.J. Anusavice: Phillips' Science of Dental Materials (11th ed.), Saunders, 2003
  - Damjanovich, Fidy, Szöllösi: Orvosi biofizika, Medicina 2006
- 2 félévközi teszt:
  - 7. oktatási hét október 24. (csütörtök) 18:00-19:00, EOK Szent-Györgyi előadóterem
  - 13. oktatási hét december 04. (szerda) 18:00-19:00, EOK Szent-Györgyi előadóterem
- 2 konzultáció:
  - 7. oktatási hét október 21. (hétfő) 19:00-20:30, EOK Hevesy előadóterem
  - 13. oktatási hét december 02. (hétfő) 19:00-20:30, EOK Hevesy előadóterem
- vizsga: kollokvium (szóbeli); vizsgaanyag: előadási anyag + a tankönyv anyaga
- vizsgajegy:

$$\begin{array}{c} \text{1. teszt} \\ \text{20 pont} \end{array} + \begin{array}{c} \text{2. teszt} \\ \text{20 pont} \end{array} + \begin{array}{c} \text{szóbeli} \\ \text{50 pont} \end{array} = \begin{array}{c} \text{összesen} \\ \text{90 pont} \end{array}$$

minimum: 20 pont!!

45 ponttól **2**   55 ponttól **3**   65 ponttól **4**   75 ponttól **5** 😊

7

okt. hét	dátum	téma
1	09.12.	Anyagszerkezeti alapok. Atomi kölcsönhatások, kötések. Sokatomos rendszerek. Gázok. A hőmérséklet
2	09.19.	Folyadékok, szilárd anyagok, folyadékkristályok
3	09.26.	Kohézió, adhézió, határfelületi jelenségek. Fázis, fázisdiagram, fázisátalakulások
4	10.03.	Szerkeztvizsgálati (diffrakciós, mikroszkópiai, spektroszkópiai) módszerek
5	10.10.	Anyagsaládok: fémek, ötvözetek
6	10.17.	Anyagsaládok: kerámiák, polimerek, kompozitok
7	10.24.	Anyagok mechanikai és egyéb tulajdonságai. Mechanikai tulajdonságok 1. – A rugalmas viselkedés
8	10.31.	Mechanikai tulajdonságok 2. – A képlékeny viselkedés, keménység
9	11.07.	Mechanikai tulajdonságok 3. – Reológiai tulajdonságok, viszkoelaszticitás
10	11.14.	Hőtani és elektromos tulajdonságok
11	11.21.	Optikai tulajdonságok. Fogászati anyagok tulajdonságainak összehasonlítása, értelmezése a szerkezet alapján
12	11.28.	Biomechanikai alapok Biológiai szövetek szerkezete, mechanikai és egyéb tulajdonságai
13	12.05.	Implantológia fizikai alapjai (vendégelőadó: Dr. Szűcs Attila egy. docens)
14	12.12.	Fogszabályozás fizikai alapjai (vendégelőadó: Dr. Fábán Gábor egy. docens)

7

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

elektronikus tankönyv

Szerzők:

Tölgyesi Ferenc, Derka István, Módos Károly

Semmelweis Egyetem, Biofizikai és Sugárbiológiai Intézet • Budapest, 2012

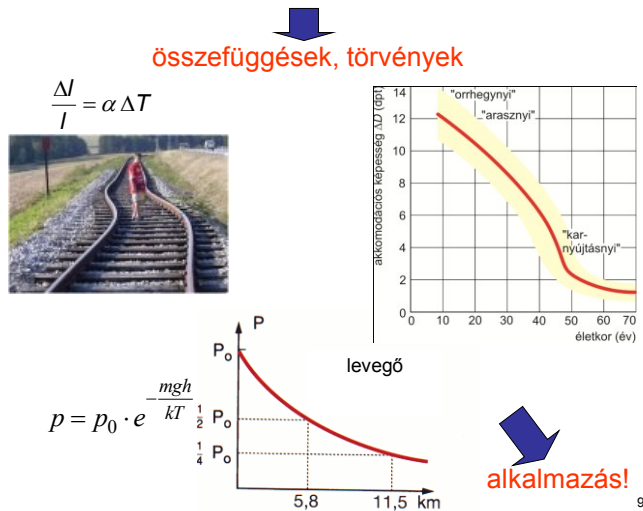
© Tölgyesi Ferenc, Derka István, Módos Károly, 2012

6

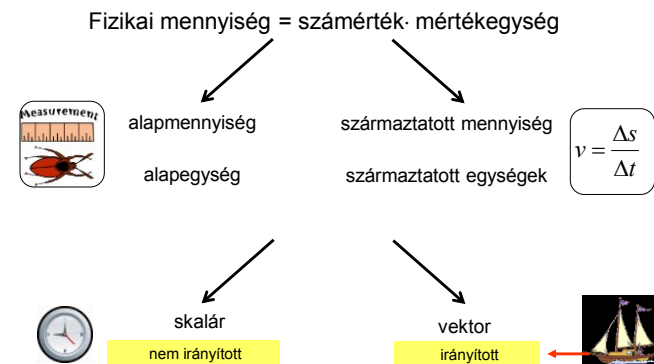
Röviden a természettudományos gondolkodásról

8

Fizikai mennyiség

Nagyon kicsi és nagyon nagy értékek kényelmes felírása.

prefixumok:

normál alak:

$$m \cdot 10^n \quad (1 \leq m < 10)$$

Például egy eritrocita átmérője
 $0,000008 \text{ m} = 8 \cdot 10^{-6} \text{ m} = 8 \text{ } \mu\text{m}$

Kerekítés:
három értékes jegyre!
pl.: $0,0019588 \approx 0,00196$

prefixum		a megfelelő
neve	jele	szorzó
exa	E	10^{18}
peta	P	10^{15}
tera	T	10^{12}
giga	G	10^9
mega	M	10^6
kilo	k	10^3
hekto	h	10^2
deka	da	10
deci	d	10^{-1}
centi	c	10^{-2}
milli	m	10^{-3}
mikro	μ	10^{-6}
nano	n	10^{-9}
piko	p	10^{-12}
femto	f	10^{-15}
atto	a	10^{-18}

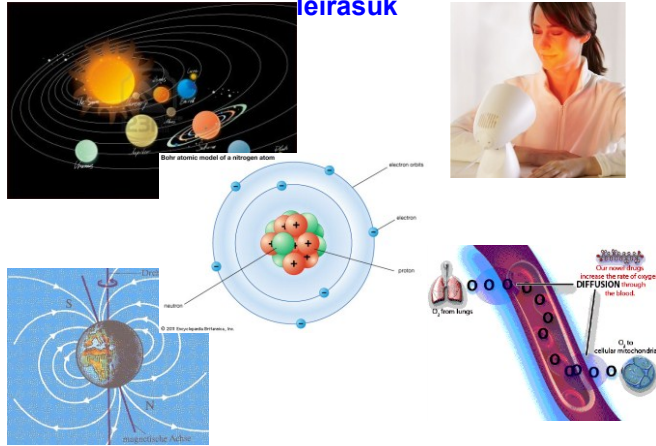

Fogorvosi anyagtan fizikai alapjai

1.

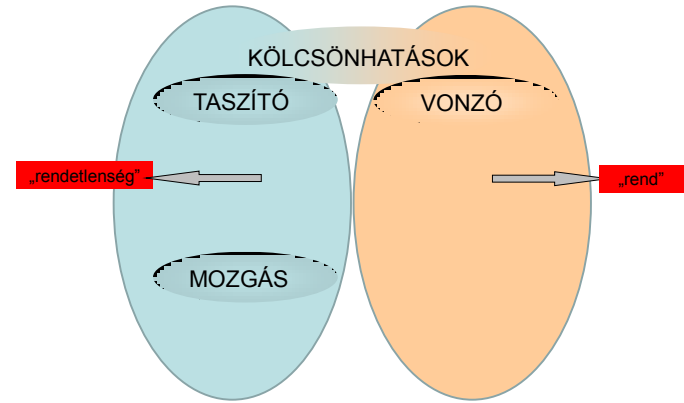
Általános anyagszerkezeti ismeretek
Atomi kölcsönhatások, sokatomos rendszerek - gázok

Kölcsönhatások, szerepük és kvantitatív leírásuk

13

Testek felépülésének általános elvei

Hogyan tudjuk ezeket a jelenségeket kvantitatívan összehasonlítani?

14

Némi ismételés a középiskolai fizikából

mechanikai kölcsönhatás!!

deformáció

mozgásállapot megváltozása

• erő (F): $F = m \cdot a$ $\left(\text{kg} \frac{\text{m}}{\text{s}^2} = \text{N (Newton)} \right)$

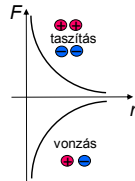
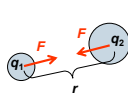
• Newton 2. törvénye (a mechanika alapegyenlete): $\sum F_i = m \cdot a$

$$F \Rightarrow a$$

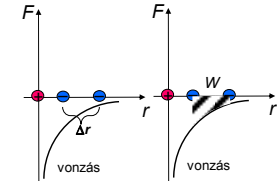
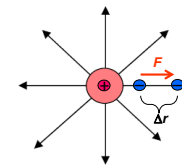
• erőtvények:

○ gravitációs törvény $F = \gamma \frac{m_1 \cdot m_2}{r^2}$

○ Coulomb-törvény $F = k \frac{q_1 \cdot q_2}{r^2}$

15

• munka (W): $W = F \cdot \Delta r$ (Nm = J (Joule)) [De itt F nem állandó, ezért: $W = \int F dr$]

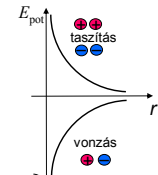
• energia (E): a rendszerben tárolt munka (J)

• elektromos potenciális energia (E_{pot}): $E_{\text{pot}} = k \frac{q_1 \cdot q_2}{r}$

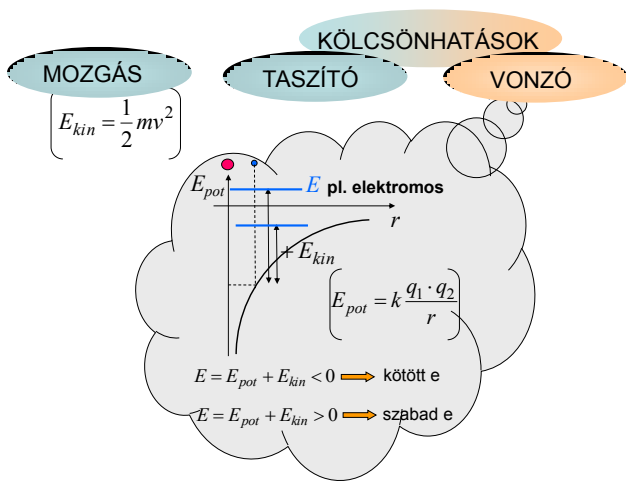
• mozgási (kinetikus) energia (E_{kin}): $E_{\text{kin}} = \frac{1}{2} mv^2$

• gravitációs helyzeti (potenciális) energia (E_{pot}): $E_{\text{pot}} = mgh$

$$\left[E_{\text{pot}} = -\gamma \frac{m_1 \cdot m_2}{r} \right]$$

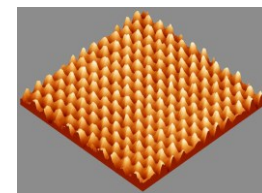
16

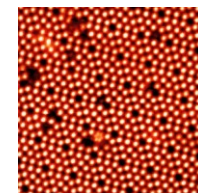
17

Atomos felépítés

- Demokritos Kr.e 5.sz
- Dalton-féle atomelmélet 1803
- Modern mikroszkópok:

C atomok – hibátlan kristálysírk

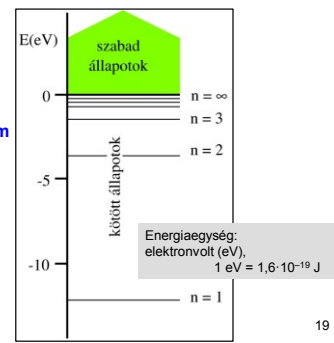
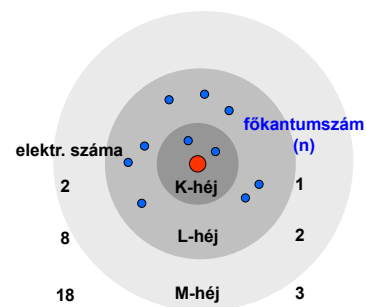

Si kristály - hibákkal

18

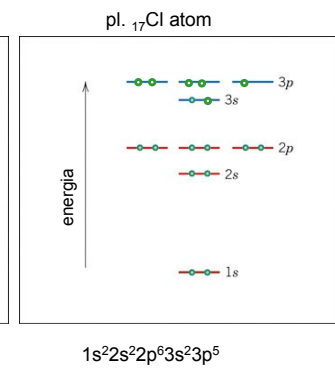
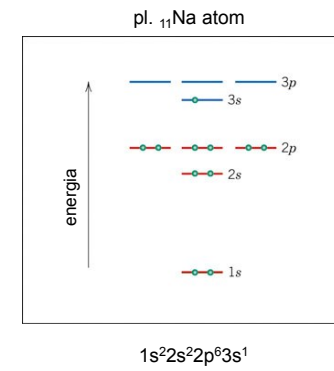
Atom felépítése

- Rutherford szórás kísérlete
  - Spektroszkópiai megfigyelések
  - ❖ Diszkrét energiaállapotok
  - ❖ Energiaminimum
  - ❖ Pauli-elv

19

Elektron konfiguráció:

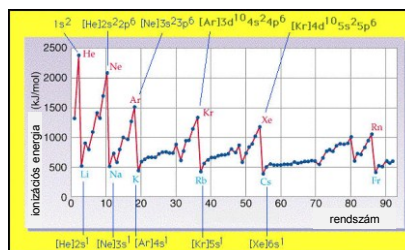

20

Elektronegativitás

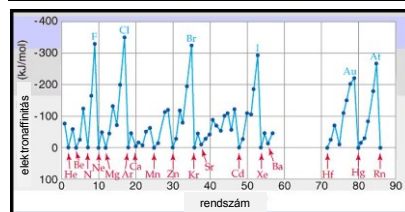
Ionizációs energia (I):

A legkülső elektron eltávolításához szükséges energia (eV/atom; kJ/mol)

Elektronaffinitás (A):

Egy elektron felvételekor felszabaduló energia (eV/atom; kJ/mol)

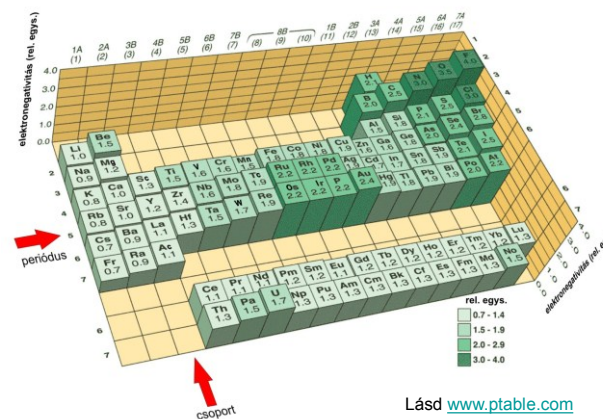

Elektronegativitás (EN):

$$EN = I + |A|$$

21

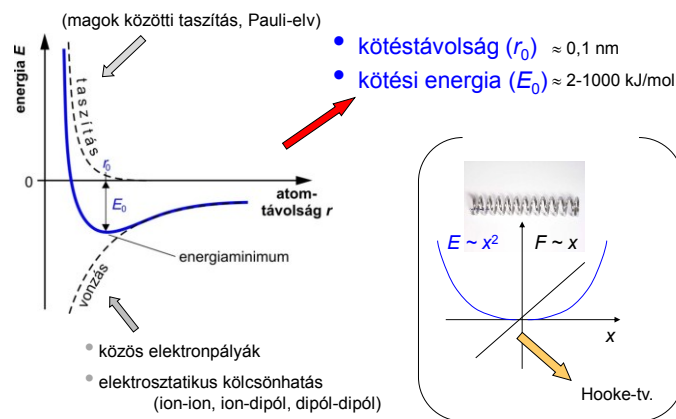
Pauling-skála:

Lásd www.ptable.com

22

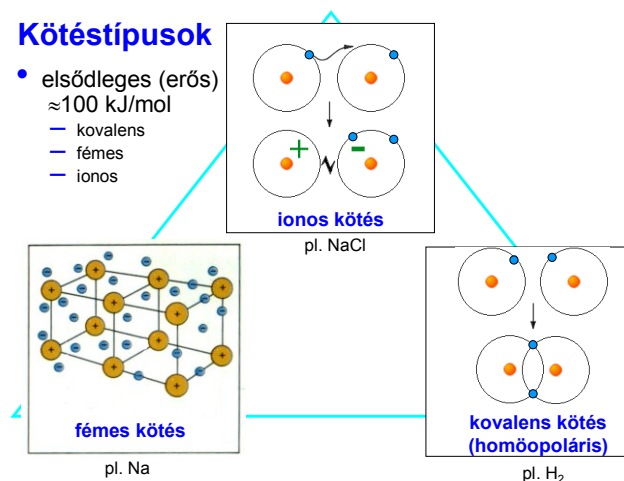
Atomi kölcsönhatások

23

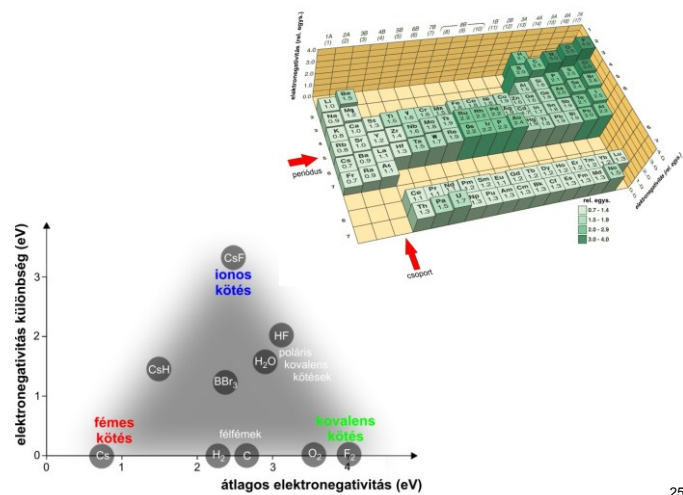
Kötéstípusok

- elsődleges (erős) ≈ 100 kJ/mol
  - kovalens
  - fémcs
  - ionos

24

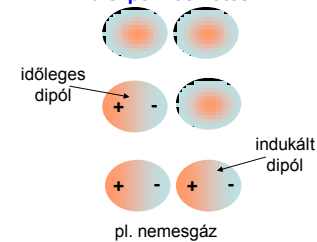

25

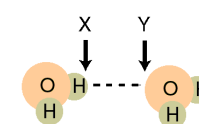
- másodlagos (gyenge) ≈ 10 kJ/mol

- van der Waals - dipólok között
- orientációs,
- indukciós,
- diszperziós
- H-kötés

Példa: van der Waals diszperziós kötés

H-híd kötés

2 nagy elektronegativitású pillér atom (pl. O, N, ...) között
pl. víz

26

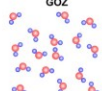
Halmazállapotok

	T →		
	szilárd	folyékony	légnemű
saját térfogat	+	+	-
saját alak	+	-	-

folyékony H₂O
VÍZ

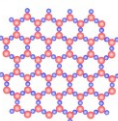
gáznemű H₂O
GŐZ

sűrűség (ρ):

$$\rho = \frac{m}{V} \left(\frac{\text{kg}}{\text{m}^3} \right)$$

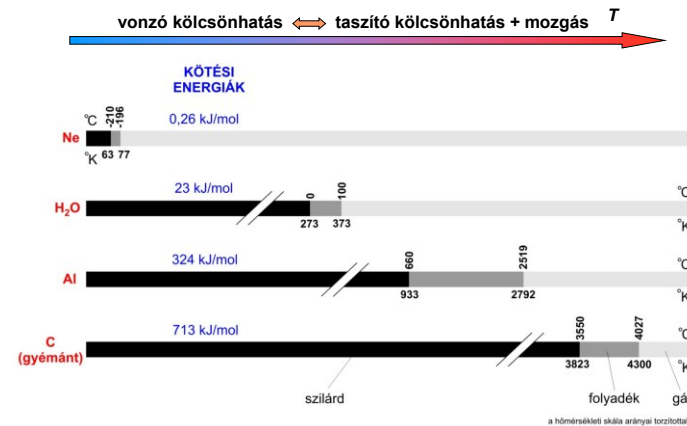
szilárd H₂O
JÉG

fajlagos térfogat (v):

$$v = \frac{1}{\rho} \left(\frac{\text{m}^3}{\text{kg}} \right)$$

27

28

Gázok

Makroszkópikus leírás:

- nincs saját térfogat és alak
- izotróp

$$p, V, \nu, T$$

$$pV = \nu RT$$

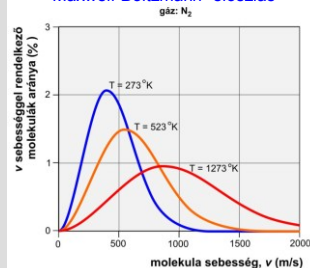
(ideális gázra)

Mikroszkópikus leírás:

- rendezetlen
- erős, nagy szabadsági fokú mozgás

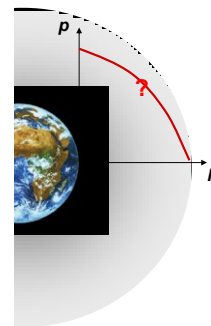

Maxwell-Boltzmann- eloszlás

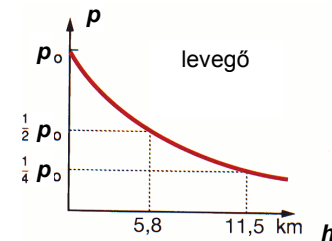
29

Gáz erőterben – barometrikus magasságformula:

Termikus egyensúlyban:

$$p = p_0 \cdot e^{-\frac{mgh}{kT}}$$

30

Boltzmann-eloszlás

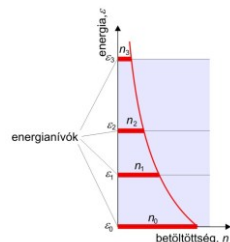
Részecskék megoszlása energianívók között termikus egyensúlyban ($T = \text{konstans}$):

$$\left. \begin{array}{l} n_1 \\ \vdots \\ n_0 \end{array} \right\} \begin{array}{l} \varepsilon_1 \\ \vdots \\ \varepsilon_0 \end{array} \Bigg\} \Delta \varepsilon$$

$$n_i = n_0 \cdot e^{-\frac{\varepsilon_i}{kT}} = n_0 \cdot e^{-\frac{\Delta \varepsilon}{kT}} = n_0 \cdot e^{-\frac{\Delta E}{RT}}$$

$$\left(\begin{array}{l} \Delta E = \Delta \varepsilon \cdot N_A \\ R = k \cdot N_A \end{array} \right)$$

31

Boltzmann-eloszlás alkalmazásai:

- barometrikus magasságformula
- elektronok termikus emissziója fémekből
- koncentrációs elemek, Nernst-egyenlet
- kémiai reakciók egyensúlya, sebessége
- termikus pont hibák koncentrációja kristályokban, makromolekulákban
- félvezetők vezetőképessége
- ...

Tankönyv fejezetei:
1, 2, 3

Következő előadás:
4, 5

Feladatok:
1. fejt.:
1, 3, 9, 10, 13,
17, 19

32